

Ut ergo distinctionem illam Hieronymi et Augustini declararent, et salvo dogmate impugnarent modum loquendi Paschasii, quem ipsi licet falso novum putabant, aiebant esse quidem corpus Christi natum ex Maria Virgine et corpus Christi in Eucharistia idem *naturaliter*, non tamen idem *specialiter*. « Hoc profecto fidelissime confirmo, inquit unus ex duobus anonymis (Rhabanus), quod sicut veritas est *Christus et vere agnus Dei, qui quotidie pro vita mundi mystice immolatur; ita procul dubio ex pane vera caro, et ex vino verus sanguis eius consecratione Spiritus Sancti potentialiter* (potentia divina) *creatur.* » Tum commemorata distinctione, quod iuxta Augustinum corpus Christi tripliciter dicitur, subdit: « manifestissime cognoscetis, non quidem quod absit, *naturaliter*, sed *specialiter* aliud esse corpus Domini quod ex substantia panis ac vini pro mundi vita quotidie per Spiritum Sanctum consecratur, et aliud *specialiter* corpus Christi, quod natum est de Maria Virgine, in quod illud transfertur. » Gemina habet anonymus alter. « *Aliud specialiter* corpus Domini, quod glorificatum sedet ad dexteram Dei, et *tamen naturaliter unum est*, ipso Domino dicente: hoc est corpus meum » Mabillon Acta Sanctorum Ord. S. Benedicti T. VI. p. 593. 596. et ibid. Praefat. n. 51. seqq.

Quando dicunt *naturaliter* esse unum corpus Christi, quod natum de Maria Virgine et quod est in Eucharistia, *specialiter* vero esse aliud, non possunt alio modo intelligi, quam quod unum agnoscunt *secundum substantiam*, et diversitatem asserunt *secundum species visibiles* et *secundum modum existendi*, unum connaturalem, alterum sacramentalem. Insistebant huic distinctioni eo magis, quod videntur adscripsisse suis adversariis sententiam, quasi hi ipsas species visibiles putassent esse corpus Christi. Ratramnus enim (nescio quam recte) quaestionem cum suis adversariis hanc esse ait: « utrum (Eucharistia) aliquid secreti contineat, quod oculis fidei solummodo pateat, an sine cuiusque revelatione mysterii hoc aspectus intueatur corporis exterius, quod mentis visus inspiciat interius, ut totum quod agitur, in manifestationis luce clarescat. » Vide Mabillon in praefat. cit. n. 91: (etiam in Thes. Zaccariae T. X. P. II. opusc. 13.).

Scholion. Quod apud Tertullianum contr. Marcion. I. c. 14. Christus dicitur « pane corpus suum repraesentare, » posset utique eadem distinctione duplicis modi existendi explicari, quam in thesi satis declaravimus; sed quia Tertulliano vox *repraesentare* saepissime idem significat ac *praesens sistere*, ut contr. Marc. IV. c. 9; V. c. 12; de Resurrect. carn. cc. 14. 17. 23. 63. hic sensus sine dubio est genuinus, quo etiam Graecis solemne est dicere ἀναδειξαι, ἀποφαινεῖν το σωμα. Cf. s. Hieronym. in Matth. XXVI. 26. T. VII. p. 216.

THESIS XI.

*Totus Christus sub utraque specie
et sub quavis parte specierum realiter praesens est.*

« Totus Christus sub utraque specie, et totus sub quavis parte speciei panis vel vini praesens credendus est, sub partibus quidem separatis ex diserta Conciliorum definitione, sub partibus etiam continuis ante separationem ex manifesta ratione theologica. Ad modum porro existendi sacramentalem quadamtenus declarandum pertinet, quod ad distinctionem a modo existendi connaturali sancti Patres corpus Christi in Eucharistia appellare solent, *spirituale, spiritualemque sanguinem*. Vix enim mens fide illustrata mirabilem hunc ac supernaturalem existendi modum aliter concipere posse videtur quam *ad analogiam modi existendi spirituum*. Sub visibili quippe symbolo Christus totus in toto et totus in singulis partibus praesens est. Unde necessario corpus Christi concipi debet in ordine aliquo altiori modi existendi supra leges naturales, quibus corpora subsunt tum quoad extensionem in spatio tum quoad restrictionem suae praesentiae ad unum locum. »

Quatuor hic capita doctrinae complectimur, quae inter suo mutuo cohaerent, et alia ex aliis consequuntur. Primum quidem ex iisdem fontibus, ex quibus realis praesentia corporis et sanguinis Filii Dei sub speciebus panis et vini demonstrata est, declaranda est praesentia totius Christi sub utraque specie. Ex hoc deinde principio ac fundamento consequitur eadem totius Christi praesentia sub singulis partibus singularum specierum. Cum hoc altero porro cohaeret modus existendi supra leges corporum et similis

modo existendi spirituum. Postremo ex his omnibus consequitur unius numero corporis ac humanitatis Christi praesentia multis in locis inter se dissitis.

I. Supposito praesenti statu Christi Domini immortalis ac glorificato dogma, quod in prima parte thesae enuntiamus, revelatum censi debet in omnibus illis locis Scripturae et explicationis praedicationis ecclesiasticae, in quibus praesentia corporis Christi sub speciebus panis, ac sanguinis Christi sub speciebus vini docetur.

1°. Itaque totum Christum praesentem esse sub utraque specie, continetur iam implicitum in ipsis verbis consecrationibus: hoc est *corpus meum*; hic est *sanguis meus*, ut dogma de quo agimus, his ipsis verbis revelatum habeatur, et simplici consideratione rei significatae per verba *corpus meum*, *sanguis meus* intelligi possit. Dum enim dicitur: hoc est *corpus meum*, hic est *sanguis meus*, intelligitur sub speciebus panis esse *illud ipsum unum numero corpus*, et sub speciebus vini esse *illum ipsum unum numero sanguinem*, quod tum, quando verba dicuntur, est corpus Christi cum omnibus suis perfectionibus insitis, et qui tum est sanguis Christi pariter cum omnibus suis perfectionibus insitis, solo modo existendi diverso, qui sub symbolis panis et vini est sacramentalis sub specie aliena mox explicandus, extra sacramentum est connaturalis in propria specie. Atqui corpus Christi nunc quando verba dicuntur, est corpus humanum cum suo sanguine, informatum et vivificatum sanctissima Christi anima, unitum hypostatice Verbo, atque adeo est pars actualis et iam inseparabilis totius humanae naturae Christi, inseparabiliter unitae Verbo ut hypostasi, cuius est natura. Ergo nunc, quoties per illa verba significatur et efficitur praesens sub speciebus panis *hoc corpus Christi*, praesens efficitur corpus cum suo sanguine, informatum anima, hypostatice unitum Verbo, i. e. efficitur praesens sub speciebus panis *totus Christus*. Idem omnino, ut patet, dicendum est de Christi sanguine et de verbis, quibus significatur praesentia sanguinis sub speciebus vini. Brevius idem dici potest. Verbis *hoc est corpus meum* significatur sub symbolo panis praesens corpus Christi, quod nunc est *pars actu et pars inseparabilis totius Christi*,

habens suam perfectionem in toto et a toto, cuius est pars. Atqui dum praesens fit talis *pars in toto*, eo ipso praesens fit *totum cuius est pars*. Ergo dum sub specie panis praesens fit *hoc corpus Christi*, praesens fit *totus Christus*. Idem valet de Christi sanguine.

Distinctio inter *significationem* et *demonstrationem*, quam supra t. VI. agentes de pronome *hoc* declaravimus, potest etiam hic applicari ad nomen *corpus meum*. *Significatio* est tantum *corporis Christi*, non autem *significatur* corpus cum sanguine aut absque sanguine, informatum vel non informatum anima; phrasis etiam complexa cum pronome *meum* non vi verborum *significat* corpus hypostatice unitum verbo (cf. Suarez disp. 51. sect. 6.). At vero terminus, qui subest *demonstrationi*, est corpus *tale* ut tum exstat, quando verba dicuntur; adeoque a) ratione personae dicentis *« corpus meum »*, et ratione unionis indissolubilis, verbis *demonstratur* semper et necessario corpus hypostatice unitum personae Verbi. b) In ultima coena *demonstratur* corpus vivum cum sanguine, informatum anima, sed adhuc mortale, nunc autem *demonstratur* idem corpus cum sanguine et anima iam glorificatum. c) In triduo mortis Christi verba *« corpus meum »* *demonstrassent* corpus exsangue, inanimatum, sed unitum hypostasi Verbi; altera *« sanguis meus »* *demonstrassent* sanguinem separatam a corpore, qualis tum erat, Verbo hypostatice unitum. (1) Iam vero quia verba sunt efficacia secundum modum, quo significant, patet *vi verborum*, praesens fieri id, quod *significat*, adeoque corpus sub speciebus panis, sanguinem sub speciebus vini; quae vero cum illo significato sunt inseparabiliter unita, ea subsunt *demonstrationi* verborum, atque

(1) Aliqui scholastici veteres opinabantur quidem, sanguinem in triduo mortis non fuisse unitum hypostasi Verbi, cuius sententiae refutationem vide apud Vasquez in 3: P. T. I. disp. 36. c. 3. seqq. et apud ceteros scholasticos. Vasquez cum aliis sententiam oppositam dicit esse certam: *« Ego vero existimo usque adeo verum esse, sanguinem humanitatis Christi non solum primarie fuisse unitum Verbo Dei hypostatice, dum viveret Christus, sed etiam in triduo, quando sanguis effusus fuit atque post resurrectionem hoc etiam modo permanere, ut oppositum asserere notam temeritatis et erroris digne mereatur »* ib. c. 4.

propter eam unionem fiunt praesentia *per concomitantiam* (Conc. Trid. sess. XIII. cap. 3. can. 1. 3.).

2°. Confirmatur eadem veritas ex verbis promissionis Io. VI. Declarat enim Dominus, dum manducatur caro et bibitur sanguis eius, manducari *ipsum Christum*. « Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem... qui manducat *me* » Io. VI. 57. 58. (cf. supra p. 31.). Hinc etiam Apostolus promiscue ponit tum *coniunctive* « manducare panem hunc et calicem bibere, » tum *disiunctive* « manducare panem hunc *vel* bibere calicem Domini; » imo significat, alterutrum comprehendere utrumque: « itaque quicumque manducaverit panem hunc, *vel* biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis et sanguinis Domini » 1. Cor. XI. 26. 27. 28.

3°. Explicatum est idem in constanti praedicatione ecclesiastica et perpetua traditione. Vide sententias Patrum et liturgiarum in th. VIII. relatas additis testimoniis Augustini (p. 146. 152.), quibus praedicatur in Eucharistia esse *corpus Christi vivum, corpus cum sanguine sub utraque specie, corpus unitum divinitati, corpus idem quod sedet ad dexteram Patris, totus Christus*. Huc etiam pertinet constans doctrina, quod corpus Christi in Eucharistia prorsus est incorruptibile et indivisibile, nec aliud est in sacramento quam ipse *ille Christus, qui regnat in caelis*; atque ideo divisionem non nisi ratione symbolorum posse intelligi, in quorum partibus idem est *Christus totus* in singulis ὅλος ἐν ὅλοις (vide citatos Patres th. VIII. p. 86. 91. 99. 106. 112. 117. 119. 120.).

In controversia, quam alias commemoravimus, labente saeculo XII. Constantinopoli excitata dogma de corporis Christi in Eucharistia incorruptibilitate praeclaris Patrum testimoniis confirmatum est, quae omnia etiam valent ad praesentiam *totius Christi* sub utraque specie et sub quavis speciei panis vel vini particula demonstrandam. « Aiebant (defensores dogmatis), incorruptibile esse (corpus Christi in Eucharistia) iuxta magnum in theologia Cyrillum, quod *quamcumque partem quis accipiat, suscipit illum totum, quem Thomas palpavit*; et vero manducari Christum *iam resurrectione glorificatum*, ut aureus lingua Ioannes

testatur sequentibus: o rem miram, *qui ad dexteram Patris sedet*, in nostrum peccatorum manibus invenitur. Rursum: floruit in lege, crevit in prophetis, maturuit in cruce, *comeditur post resurrectionem*. Ad haec... *immortale Dei corpus nostris corporibus susceptum, totum in se transmutat et transfert*. Item alii proferebant luminaris Ecclesiae Eutychii verba: *integrum igitur ac totum corpus et pretiosum sanguinem Domini accipit homo, etiamsi horum partem quis acceperit; distribuitur enim impartibiliter per immixtionem (intimam coniunctionem) in omnibus, sicut et sigillum unum omnes suas expressiones et formationes communicat rebus recipientibus eas, et unum manet etiam post communicationem, neque minutum neque mutatum in iis, in quibus expressum est, etiamsi plura sint (1)*. Vel etiam sicut vox una a quopiam emissa atque in aerem fusa, tota manet et in eo qui illam profert, et tota per aerem auribus omnium incidit nemine audientium plus vel minus altero percipiente; sed tota est indivisa et integra in omnibus, etiamsi decem millia vel plures sint audientium. *Nemo igitur dubitationem admittat, ne forte post mysticam sacificationem et sanctam resurrectionem incorruptibilis et immortalis et sacer et vivificus sanguis Domini, per consecrationes antitypis impositus, minus quam praedicta exempla suas exserat virtutes, sed totus in omnibus et singulis (antitypis) reperitur* » (2). Apud Nicetam Choniat. in Alexio Comnen. l. III. p. 333.

II. Porro quisque facile videt, eadem fere argumenta quibus totus Christus praesens esse probatur sub alterutra

(1) Eutychii verba graeca sunt: ὅλον οὖν το ἅπαν ἅγιον σωμα και το τιμιον ἅμα του κυριου δεχεται καν εἰ μέρος τις τουτων δεχεται· μεριζεται γαρ ἀμεριστως ἐν ἅπασι δια την ἐμμειξιν καθως και σφραγίς μια παντα τα ἐκτυπώματα αὐτης και μορφώματα τοις μεταλαμβάνουσιν μεταδίδωσι, και μια μενει και μετα την μεταδοσιν, οὐκ ἐλαττουμενη οὐδε ἀλλοιουμενη προς τα μετεχοντα, καν ἢ τῷ ἀριθμῷ πλειονα κ. λ.

(2) Μηδεις οὖν ἀμφιβολιαν ἔχεται, το ἀφθαρτον μετα την μυστικην ἱερουργιαν και την ἁγιαν ἀναστασιν και ἀθανατον και ἅγιον και ζωοποιον ἅμα του κυριου τοις ἀντιτυποις ἐντιθεμενον δια των ἱερουργων, ἐλαττον τον προειρημενων παραδειγματων τας οικειας ἐναπομοργνυσθαι δυναμεις, ἀλλ' ὅλον ἐν ὅλοις εὐρισκεσθαι.

specie panis vel vini, etiam demonstrare eiusdem Christi Domini praesentiam sub singulis specierum partibus. Id apparet primum ex ipsa institutione in qua Christus Dominus divisit consecratas species panis et vini Apostolis. Si quis contendat, Christum ante consecrationem panem fregisse, saltem quoad calicem evidens est, ex eo consecrato singulos bibisse. Singuli autem sub utraque specie ex dictis susceperunt totum Christum. Ergo totus praesens est sub singulis partibus specierum; saltem separatione facta. Idem demonstratur ex constanti et perpetua praxi totius Ecclesiae inde ab illa ultima coena et a temporibus apostolicis. Quoniam ad usum practicum satis est novisse praesentiam Christi sub singulis specierum partibus *separatione facta*, et sub hac saltem addita restrictione dogma in ipso facto ultimae coenae et in universali ac perpetua praxi et in solemni attestazione omnium liturgiarum immediate continetur; Concilia quoque Florentinum (decret. pro Armenis) et Tridentinum (sess. XIII. can. 3.) sub eadem saltem restrictione dogma fidei definiverunt.

Ceterum fundamenta doctrinae sunt huiusmodi, ut in dogmate realis praesentiae etiam praesentia in singulis partibus *speciei continuae* et *ante separationem* implicite revelata censi debeat. Hinc theologi aliqui cum Dominico Soto putant, contrarium asserere esse haeresim; alii tamen melius, inquit Vasquez, negant esse hanc sententiam haereticam, quamvis sit erronea vel errori proxima. Quam censuram hac ratione confirmat: « ego vero existimo id, quod diximus de partibus ante separationem, non esse ab Ecclesia usquam tamquam de fide definitum, et ita illud negare non esse haeresim manifestam, esse tamen non solum temerarium sed etiam errorem, eo quod optima ratione ex principiis fidei eam negantes ad absurdum deduci possint. » Vasquez disp. 188. c. 3. n. 16; Suarez disp. 52. sec. 2; Lugo disp. 8. sect. 3. n. 41. Imo Concilium Tridentinum ipsum quamvis in citato can. 3. addat illam restrictionem « *separatione facta*, » in cap. 3. tamen eiusdem sess. XIII. simpliciter docet: « totus et integer Christus sub panis specie et sub *quavis speciei parte*, totus item sub vini specie et sub eius partibus existit. »

Sane verbis Christi: *hoc est corpus meum; hic est sanguis meus*, directis ad panem et vinum, significatur et efficitur, ut sub ea specie, sub qua hucusque erat et nostrae naturali cognitioni exhibeatur substantialis natura panis ac vini, iam sit et nostrae cognitioni fidei exhibeatur corpus et sanguis Christi, atque iuxta dicta superius totus Christus. Atqui natura panis et vini *sub quavis parte speciei* exhibetur, sive ea sit continua cum aliis partibus sive separata. Insuper in verbis Domini « panis quem ego dabo, caro mea est, » et in verbis Apostoli « panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? » caro Christi et consequenter totus Christus dicitur *panis*, quatenus in statu cibi continetur *sub specie panis*. Unde ita concluditur: de quacumque parte symboli consecrati verificatur designatio « *hic panis*, » « *panis quem Christus dat in cibum animae*, » sub ea etiam praesens est caro Christi, et consequenter totus Christus. Atqui ea designatio verificatur *de quavis parte symboli* sicut post ita etiam ante separationem. Ergo sicut sub quavis parte symboli separata, ita sub quavis parte continua totus Christus continetur. Praeterea separatione facta contineri totum Christum sub singulis partibus separatis, fide certum est ex dictis. At praesentiam Christi non efficit separatio specierum, sed verbum consecratorium; si ergo hoc verbum non efficit, ut totus Christus praesens sit sub singulis partibus continuis, neque esset praesens sub iisdem separatione facta.

Maneat igitur omnino indubitatus hic mirabilis existendi modus Christi Domini in Eucharistia, quo sicut anima in toto corpore informato et in singulis eius partibus substantialiter praesens est, ita corpus et sanguis Christi ac consequenter totus Christus substantialiter praesens est sub toto symbolo et sub singulis partibus specierum panis et vini. Hoc est quod ait s. Thomas 3. q. 76. a. 3. « Corpus Christi est in hoc sacramento per modum substantiae, id est per modum, quo substantia est sub dimensionibus... Manifestum est autem, quod *natura substantiae* (homogeneae) tota est sub qualibet parte dimensionum, sub quibus continetur, sicut sub qualibet parte aëris est tota natura aëris, et sub qualibet parte panis est tota natura panis; et hoc

indifferenter sive sint dimensiones actu divisae vel etiam sint actu indivisae, divisibiles vero potentia. »

Eo ipso quod corpus Christi et totus Christus praesens est sub singulis partibus specierum, etiam consequitur, esse *totum in toto symbolo et totum in singulis partibus*, ut iam diximus. Huius tamen locutionis sensus explicatione indiget. Tria scilicet per illam dicuntur. a) Nulla est totius symboli pars, sub qua corpus Christi non sit praesens; sub unaquaque vero parte symboli non est solum pars corporis, sed totum corpus Christi. Excluditur ergo in primis ille modus existendi connaturalis corporibus, quo totum corpus est in toto spatio sibi commensurato et pars in parte spatii. b) Sicut anima in corpore informato est ut *in uno toto*, ita corpus Christi est sub speciebus continuis ante divisionem partium symboli sicut *in uno toto*. Hinc c) sicut eo ipso quod anima informat corpus, exigitur ut informet omnes partes, atque adeo praesentia eius in una parte exigit praesentiam in aliis partibus, et tamen illa informatio omnium singularum partium constituit *unam informationem adaequatam totius corporis*, quia corpus unum est; ita eo ipso quod corpus Christi praesens est sub toto symbolo, exigitur (iuxta actuale institutionem), ut praesens sit sub omnibus partibus symboli; sed praesentia haec est *una continua, non plures praesentiae divisae* et invicem independentes. Quamvis ergo demonstrata quavis parte debeat affirmari Christi praesentia, non tamen potest dici Christi praesentiâ adaequatâ *pluries* praesens esse *in symbolo*, quatenus *unum totum* est, sicut anima praesens in singulis partibus corporis humani non ideo praesentiâ adaequatâ *pluries* praesens est *in toto corpore*. Ita s. Thomas post declarationem paulo ante citatam, quod corpus Christi est sub speciebus per modum substantiae totum in toto et totum in singulis partibus, subiicit: « numerus sequitur divisionem; et ideo quamdiu quantitas manet indivisa actu, neque substantia alicuius rei est *pluries* sub dimensionibus propriis, neque corpus Christi sub dimensionibus panis, et per consequens neque infinities, sed *toties, in quot partes dividitur* » 3. q. 76. a. 3. ad 1; 4. dist. 10. q. 1. a. 3. sol. 3. ad 1. Confer. Card. de Lugo disp. 5. sect. 7. n. 168.

169; praesertim vero Lessium de perfect. divin. l. XII. c. 16. n. 124. 126.

III. Iam hic modus praesentiae est omnino *analogus modo praesentiae spirituum*; nec alia ratione quam secundum hanc analogiam a nobis concipi aut declarari potest.

1°. Sane ss. Patres prae oculis habentes statum modumque existendi sacramentalem in comparatione ad existendi modum naturalem, propter modum illum supernaturalem, nullis sensibus pervium et praesentiae spirituum analogum appellant corpus Christi, formaliter ut existit in sacramento, *corpus intelligibile* (νοητον) Chrysost. in Matth. hom. 83. n. 4; Hesychius in Lev. Lib. II. ad c. 8; l. VI. ad cap. 22; *cibum et potum incorporeum* s. Ephrem. serm. 10. de Fide (apud P. de Benedictis in Antirrhethico Opp. s. Ephrem. T. II. p. 11, si tamen vera est Petri Benedicti explicatio cf. Asseman. Bibl. Orient. T. I. p. 101.) cf. Macar. Aegypt. hom. 27. n. 17. Galland. Bibl. VII. p. 108; *agnum spiritalem* Liturgiae apud Murator. T. I. p. 205. cf. Cyrill. Hierosol. Cat. myst. V. n. 6; *corpus spiritale, sanguinem spiritalem* Clemen. Alexand. Paedagog. l. II. c. 2; s. Ambrosius de myster. c. 9; s. Hieronymus in Ephes. I. 7; Lanfrancus de corp. et sang. Domini c. 14. et ex eo Algerus l. I. c. 18. Quoad modum hunc loquendi utique cavenda est detorsio Calvinianorum; ceterum si Apostolus ob qualitates supernaturales et spiritibus analogas dixit *corpus spiritale* σαρξ πνευματικόν ex dotibus glorificationis 1. Cor. XV. 44. non minus imo maiori etiam ratione nomen transferri potest ad significandum modum istum existendi spiritalem corporis Christi in sacramento.

Huic itaque rationi concipiendi mysterium insistendum est. Unde in primis patet, hunc modum praesentiae sicut non est obiectum sensuum, ita nec posse esse obiectum imaginationis, nec posse velut secundum leges mechanicas intelligi aut explicari, supra quas corpus Christi in Eucharistia omnino elevatum et exemptum est. Quis umquam conabitur colores auditu et sonum visum percipere, cum non horum sensuum illa sint obiecta? Sine dubio igitur falluntur, qui hic ut imaginationi aliquatenus satisfaciant, sufficere putant explicationes repetitas ex compenetratione ele-